

EN TERRES D'ANDORRA

OBRA DE TEATRE DE JACINT MARTICELLA POBLA (1934)

Fabiola Sofía Masegosa Gayo (ed.)

Pròleg d'Ester Nadal

En terres d'Andorra

Obra de teatre de Jacint Marticella Pobra (1934)

anem

textos i documents

EN TERRES D'ANDORRA

OBRA DE TEATRE DE JACINT MARTICELLA POBLA (1934)

Estudi i edició a cura de

Fabiola Sofía Masegosa Gayo

Pròleg de

Ester Nadal

anem
EDITORS

anem *textos i documents* 2

En terres d'Andorra

Obra de teatre de Jacint Marticella Pobla (1934)

© de l'estudi i edició del text: Fabiola Sofia Masegosa Gayo

© del pròleg: Ester Nadal

© De la present edició:

Anem Editors, desembre de 2019

Edició, disseny i maquetació a cura de: Oliver Vergés Pons

www.anemeditors.com · contacte@anemeditors.com · [@anemeditors](https://twitter.com/anemeditors)

DL AND.607-2019

ISBN 978-99920-65-28-0 (Anem Editors)

ISBN 978-84-120042-9-8 (Anem Editors, SL)

Imprès a Impremta Envalira

Aquesta edició ha comptat amb el suport del Ministeri de Cultura i Esports del Govern d'Andorra

Tots els drets reservats. Sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, queden prohibides les reproduccions totals o parcials d'aquesta obra a través de qualsevol procediment.

Implicar-se o on deu ser el Federico

Tot allò real és imaginable, però no tot el què és imaginable és realitzable; per això la imaginació és més gran que la realitat sencera

JORGE WAGENSBERG, físic (Barcelona, 1948-2018)

En terres d'Andorra va estrenar-se l'any 1934, l'any que el dramaturg Luigi Pirandello va ser proclamat premi Nobel de Literatura. Curiosament, aquest 2019, un altre dramaturg, Peter Handke, ha rebut el mateix guardó. Potser, tant el 1934 com el 2019, la ploma dels dramaturgs és vital per a explicar la realitat des dels escenaris i reflectir la veritat del que està passant als carrers. Quan els ciutadans sentim els esdeveniments massa a flor de pell i ja no podem ser objectius, necessitem de la ficció, de l'art, per fer el relat més real.

L'evolució d'una societat s'explica amb el moviment. El moviment de les idees, dels costums i de les persones. És el moviment que fa avançar; el desequilibri fa evolucionar. Dubtar, qüestionar, fa moure i fa créixer, i no hi ha res més bellugadís i volàtil que la tradició i el de-tota-la-vida. Defensar una societat estàtica i sense moviment, fixada en un pensament i unes actituds conservadores, acaba com aigüa estancada: podrint, ofegant el fluir orgànic de la vida.

Vivim temps convulsos. Fa mesos que a Barcelona, a Hong Kong, a Bolívia, a Xile, a França o a Líbia, els carrers bullen de protestes; el descontentament ciutadà es fa sentir dia rere dia. La gent surt a protestar contra el poder corrupte i abusiu, contra la injustícia; a clamar a favor de la democràcia i la llibertat. Un període històric que potser s'explicarà en el futur com s'ha explicat l'any 1934: vaga revolucionària dels miners d'Astúries, llei de contractes de conreu, fets del Sis d'Octubre a Catalunya amb el govern català acabant empresonat després que el president Lluís Companys declarés l'Estat Català de la República Federal d'Espanya...

Aquell 1934, Barcelona va viure protestes i manifestacions de milers de persones obreres i treballadores als carrers. Aquell soroll i aquell neguit tenen un ressò amb el que s'està vivint ara a la capital catalana. Tot i ser molt diferent, el sentiment d'angoixa, d'injustícia, d'opressió per part de les forces de l'ordre i del poder judicial, polític, econòmic, sí que és molt semblant.

Fou en el context de la convulsa Barcelona del 1934 que Jacint Marticella va escriure *En terres d'Andorra*. Va ser representada al Casal Andorrà de la ciutat comtal i després a Andorra. L'obra, tanmateix, resta impermeable a les tempestes del carrer. Imagino que el temps d'assaig i de representació devia ser una petita illa on Marticella i els seus amics podien resguardar-se dels aldarulls exteriors; que la imatge idíl·lica d'una Andorra pastoral, senzilla, plena de bondat i bellesa els devia ser reconfortant. Moments d'esbarjo, d'entreteniment, i un reducte per crear lligams socials. La imatge que va bastir d'Andorra amb aquesta peça costumista rural, encara molt lligada al romanticisme i plena dels usos i costums dels seus compatriotes andorrans, i amb la ingenuïtat dels seus personatges, devia representar, per a Marticella, un petit paradís d'infància on trobar pau i quietud. Tot plegat, amb una visió urbana, utòpica i bucòlica de la vida rural.

L'Andorra que descriu Marticella des del seu *exili* barceloní és ben diferent de la realitat que m'explicaven els meus avis amb poques paraules i tota la discreció que caracteritza la gent de muntanya.

M'explicava la meva iaia que dels set germans, només tres van poder quedar-se a Andorra: l'hereu de les terres, el germà solter que es va quedar a casa i ella, la més petita. Un altre germà, el Federico, xofer d'una una família benestant del poble, un dia va marxar amb el cotxe cap a França i no en van tornar a saber mai més res... El meu padrí, que acabada la guerra civil espanyola va arribar a Andorra fugint dels camps de concentració del sud de França, m'ho explicava tot queixant-se del mal d'esquena que li provocava carregar pedres per fer carreteres en les obres de FHASA i bastint l'església d'Escaldes...

A Andorra, com a tot arreu, la pagesia no tenia una vida tan idíl·lica com la descrita a *En terres d'Andorra*. Precisament, l'exili que van haver d'emprendre els pares del mateix Marticella n'és una evidència.

No crec, però, que la veritable funció d'*En terres d'Andorra* fos la de ser fidel a la realitat, sinó de recrear un refugi balsàmic, un paradís imaginari, potser fins i tot un paradís perdut que, gràcies a l'escenari, Marticella volia reviure.

Avui, Andorra ja no és tan impermeable al seu entorn com aleshores. Els aldarulls a Catalunya també ressonen dins del Principat, tot i que a menor escala.

Andorra ha estat poble d'emigrants i també terra d'acollida. La nostra identitat s'ha anat forjant per les influències d'allò que els emigrants veien a fora i d'allò que portaven els que han anat arribant. Els seus costums s'han anat mesclant amb els dels que ja feia temps que eren assentats en aquestes valls, i així, barreja rere barreja, l'amalgama ha anat creant una identitat que no és immutable i que viu en moviment constant.

Per cert, què se n'ha fet de qui, una nit, amb pintura groga, reivindicant llibertat i independència, va expressar el seu pensar? O també, el que cal és, només, pintar un món idíl·lic? La responsabilitat social ja no eximeix ningú dels seus actes ni opinions, pel que es veu. Si de cas algun dia llegeixes aquestes paraules, truca'm. Xerrarem.

ESTER NADAL

En terres d'Andorra

Obra de teatre de Jacint Marticella Pobla (1934)

Estudi i edició a cura de

Fabiola Sofía Masegosa Gayo

Doctora en Filologia Catalana

Introducció

L'any 1934, al Casal Andorrà de Barcelona, hi fou estrenada l'obra de teatre *En terres d'Andorra*. L'autor, Jacint Marticella Pobla, tot i el seu origen andorrà, havia nascut a Barcelona, en un context de diàspora d'homes i dones de les Valls i de tot el Pirineu que provaven sort lluny de casa seva, ja fos servint com a jornalers durant els mesos estivals, ja fos instal·lant-se en nuclis urbans per establir-hi definitivament la residència.

Al final del segle XIX la realitat econòmica d'Andorra era complexa per la crisi d'uns sectors tradicionals en part amenaçats per un nou món que naixia amb la consolidació de la industrialització a nord i sud de la serralada pirinenca. Aquella Andorra que anys a venir havia de convertir-se en terra d'acollida era, al tombant del *segle de la llum*, punt de partida de molts emigrants que fugien de la penúria. Ara bé, lluny de casa mai van perdre les arrels ni tampoc el sentiment de pertinença a unes valls que els havien vist néixer. Un sentiment que, a més, passava de generació en generació, de pares a fills, com és el cas de l'autor de la peça teatral que ens ocupa.

Aquests andorrans emigrats i la seva descendència s'estimaven Andorra i la consideraven la seva pàtria ancestral, un món que tenien gairebé idealitzat i que es contraposava amb el món urbà i industrialitzat que es trobaven a les ciutats que els acollien, com Besiers i Barcelona. L'estima que Marticella conservava per la seva terra d'origen l'ànim a situar la trama de la seva obra teatral al bell mig de les Valls.

Una estima que també imbuí uns altres joves andorrans que fora de les Valls coneixien noves realitats a diversos nivells i que, posteriorment, van intentar portar a Andorra amb la intenció d'aplicar-hi canvis. I és que entre persones com Marticella i uns altres de la seva generació, cal buscar-hi aquells que van promoure i animar una part

de les transformacions polítiques que va viure Andorra durant la dècada dels trenta del segle passat.

En terres d'Andorra és la primera obra de teatre que es coneix escrita per un andorrà i és un exemple paradigmàtic de l'aportació que representà per a Andorra l'existència de comunitats d'habitants de les Valls nascuts, criats i formats en un entorn totalment aliè a la seva llar d'origen. Molts d'ells van contribuir a remenar l'arbre inamovible de la tradició en un món canviant com el d'entreguerres. Així doncs, *En terres d'Andorra* és, alhora, exemple de la distància que separava l'imaginari dels andorrans emigrats de l'Andorra real i, al mateix temps, una mostra clara de l'estima per un país que els mateixos emigrats volien transformar a partir del que veien lluny de la seva llar.

I. ANDORRA AL TOMBANT DEL SEGLE XX

a) Panorama històric i social¹

Andorra, com més territoris pirinencs de l'entorn, va patir una crisi econòmica durant la segona meitat del segle XIX: les fargues i les fàbriques tèxtils van tancar i l'exportació de bestiar i de tabac a Espanya esdevingué cada vegada més difícil a causa de les traves duaneres que imposava el país veí. Aquesta situació va comportar l'emigració de molts andorrans, els mateixos que més tard van crear associacions culturals andorranes fora del país. Com per exemple el Casal Andorrà de Barcelona, l'associació que ens interessa per a l'anàlisi de l'obra que tractem en aquest estudi.

Durant el primer terç del segle XX, la realitat andorrana havia canviat ben poc respecte a la centúria anterior, època en què transcorre l'argument de l'obra, tot i haver estat escrita a la dècada de 1930. L'Andorra del moment basava la seva economia fonamentalment en

1. Per contextualitzar l'Andorra d'aquest període hem seguit principalment el llibre de Guillaumet, J., *Andorra. Nova aproximació a la història d'Andorra*, Andorra, Institut d'Estudis Andorrans (IEA)-Govern d'Andorra, Altair, 2009.

la ramaderia i l'agricultura i, cal no oblidar-ho, les comunicacions del Principat amb l'exterior eren limitades. Fou durant els primers anys del segle xx que va arribar al país el telègraf i el telèfon, i quan s'hi van construir alguns trams de carretera i algunes escoles. I és també en aquells anys que va néixer el Centre Moral i Recreatiu d'Andorra, el qual intentà aportar cultura i diversió a les Valls del moment tot promovent, especialment, les manifestacions teatrals.²

Als anys trenta del segle xx començà la transformació econòmica de la societat andorrana, gràcies a la construcció de noves infraestructures. En aquest sentit, el 1929 el Consell General va fer una concessió a la societat Forces Hidroelèctriques d'Andorra, SA (FHASA) perquè pogués explotar l'energia hidroelèctrica a canvi del pagament d'un cànon i de la construcció de carreteres, quelcom que indubtablement va afavorir l'obertura a l'exterior, vital per al desenvolupament econòmic, social i cultural del país, i també per a la vertebració interna del Principat, facilitant el contacte entre parròquies. En aquest sentit, ja al principi de la mateixa centúria s'havia obert un accés rodat que comunicava el Principat amb la Seu d'Urgell, inaugurat pel copríncep Benlloch l'agost de 1913.

Com dèiem, va ser també durant els primers anys d'aquesta centúria que van sorgir algunes petites escoles. Amb anterioritat, eren els mateixos comuns els qui s'ocupaven de l'educació dels nens, que solien tenir com a professor el vicari de l'església de cadascuna de les parròquies que formen el Principat. Aquestes noves escoles també se situaven en llocs pertanyents als comuns, en edificis que no havien estat pròpiament construïts per a aquesta finalitat educativa. Així, a tall d'exemple, sabem que l'escola de la parròquia d'Andorra la Vella es trobava a l'antiga Casa de la Vall i que l'actual despatx de Sindicatura va ser una aula fins als anys quaranta. El mateix passava a l'antic Comú de Sant Julià, on les primeres reunions es van celebrar en el

2. «Ya desde sus albores, en 1905, su principal manifestación ha sido de índole teatral, desarrollada por elementos aficionados que, con su actuación, aportaron una diversión en unos tiempos en que Andorra vivía reclusa en sus montañas, en un ambiente carente de toda manifestación de espíritu.» Plana, X., «Andorra: Importantes proyectos de expansión teatral», *La Vanguardia Española*, 24 de febrer de 1967, p. 29.

que aleshores eren aules que compartien els tres models d'ensenyament: l'espanyol, el francès i el religiós de la Sagrada Família, que impartien classes en horaris diferents, de matí o de tarda.

b) Panorama cultural

Al tombant de segle a penes hi havia manifestacions de caràcter cultural a Andorra, en part a causa de la limitada comunicació amb l'exterior. Això va canviar, parcialment, amb iniciatives com la del rector d'Andorra la Vella que, el 24 de desembre de 1905, amb la finalitat de fomentar «l'instrucció, l'unió y moralitat entre'ls vehins d'Andorra, y proporcionarlos honesta expansió y recreo»³, propicià el naixement del Centre Moral i Recreatiu d'Andorra, el qual intentà acostar la cultura i el teatre al Principat.

...el senyor Rector va esposar la idea de fer una societat cultural-recreativa moral. Tots ho varen trobar escaient, tots s'hi van entusiasmar: «es farà teatre, es fomentarà la instrucció, la germanor, es buscarà un local on hi hagi cafè i sala d'espectacles, per tal de desenrotllar-hi les activitats...» I així fou com el 20 de desembre d'aquell 1905 es nomenava ja la primera Junta Directiva...⁴

El primer local d'aquest centre se situava a la plaça Príncep Benlloch, en un indret per on avui passa la carretera, anomenat l'*era de Guillemó* i situat entre la Casa Coletes i la Casa Eduardo. Al centre es realitzaven actes de caràcter recreatiu, entre els quals hi havia les representacions teatrals:

3. Pol i Solé, A., «Introducció», *Centre Moral i recreatiu d'Andorra 1905-1992*, p. 9. Andorra, Àgora Cultural, 2001. Ho transcrivim amb l'ortografia original prefabriana, sense corregir-la. Tampoc corregim l'ortografia original dels textos posteriors, a excepció dels referents a l'obra *En terres d'Andorra*.

4. «Centre Moral i Recreatiu d'Andorra. Data fundacional 24 de desembre de 1905», *Neu: Portaveu de l'Esquí Club d'Envalina*, pp. 69-71. Valls d'Andorra: febrer 1965.

El Centre tingué uns èxits esclatants en els primers deu anys, en els quals es realitzaren moltes representacions teatrals. Encara diuen avui, els qui ho recorden: «¡Ui!, el dia que hi havia “funció” del Centre era una diada molt assenyalada, com si fos festa major.»⁵

El centre disposava d'un reglament del mateix 1905, el qual regia la societat i que avui ens aporta informació del funcionament. Així, sabem que cada membre havia de pagar una quota per mantenir la societat o que calia ser veí proposat per dos socis en actiu per poder-ne formar part:

Dels socis actius

Article 6. Podrà haberhi tres clases de socis; això és: actiu, protector y honoraris.

Para ser soci actiu se requereix: 1º ser vehí d'esta vila 2º tenir complerts disset anys y no passar dels seixanta 3º ser proposat a la Junta directiva per dos socis actius y admés per esta com a tal 5º pagar lo que hi hagi senyalat d'entrada; que és per la present 4 pessetes.⁶ [...]

Article 8. Cada soci actiu pagarà dins los vuit primers dies de cada mes una cuota de un ral, per a los gastos de la Societat; y se declararà expulsat aquell que passe 4 mesos sens satisferla, previ avís de la Junta.⁷ [...]

Dels socis protectors

Article 19. Para ser soci protector se requereix, a més de conformarse al Reglament y fi de la Societat, no tenir las condicions para ser soci actiu, ser admés per la Junta y pagar una cuota no menor d'una pesseta al any, satisfent lo corresponent pago d'entrada.⁸

5. *Ibidem*.

6. *Ibidem*, p. 15.

7. *Ibidem*.

8. *Ibidem*, p. 17.

PRÒLEG

L'escena representa un racó d'Andorra. Al fons, les altes muntanyes; a l'esquerra, una rampa que s'endinsa dins les muntanyes; en primer terme, un banc amb un arbre al darrere; a la dreta, una façana d'una casa pairal, demostrant ésser una de les més importants del país; en un lloc ben visible de l'espectador, una capelleta amb una imatge de la Verge de Meritxell, patrona d'Andorra, on tots els pastors de la masia faran acatament.

Quan s'aixeca el teló el vell ROC està assegut al banc, i als seus peus també asseguts a terra hi ha els PASTORS PRIMER i SEGON, i al mig d'ells tindran una foguera de llenya encesa; al cap de poc surten en JOANIC i en TONIC baixant per la rampa. És cap al tard.

ESCENA ÚNICA

ROC, PASTOR PRIMER, PASTOR SEGON, JOANIC, TONIC *i, al final, la veu del PASTOR TERCER*

ROC: Vaja, estigueu ben quiets i ja veureu quina història us contaré que em sembla que us agradarà molt. (*Es veuen baixar en JOANIC i en TONIC per la rampa.*)

PAS. 1: Mireu, ara arriben en Joaníc i en Tonic.

ROC: Doncs quan hi sereu tots us començaré a contar aquesta bella història que fa trenta anys va passar en aquesta masia.

JOANIC: No comenceu pas, que nosaltres volem escoltar-la.

TONIC: Oi, i tant! Roc, no comenceu que anem a deixar el sarró, i tot seguit som amb vosaltres.

PAS. 2: Apa, guaitau que jo ja em friso.

JOANIC: Té, de passada deixa el meu. (*Donant-li el sarró, en TONIC entra a la casa i en surt al moment.*)

PAS. 1: Tonic, cuita, seu que en Roc comença. (*En JOANIC i en TONIC s'asseuen al voltant del foc.*)

JOANIC: Tants dies que ens teniu promès que ens contareu aquesta història i només faltaria que no hi fóssim.

ROC: Us prego que estigueu atents. I tu, Joanic, no ploris com sempre fas.

JOANIC: Com que sempre ho expliqueu tan bé, que sembla que us passi a vós mateix, com que jo tinc aquest cor tan sentit tot seguit s'entendreix. Ara, que ho faré de manera que ell no ho senti, i així no ploraré.

PAS. 2: Comenci, avi Roc, que tots l'escoltem.

ROC: Els propietaris d'aquesta masia, després dels fets que us explicaré, el més vellet va morir i els joves viuen a França, i van deixar per manar aquesta masia els que avui hi ha, que ja sabeu que em tracten i em respecten com si fos el seu pare.

JOANIC: Tant en Baldric com la Tuies és ben cert que vos aprecien molt, i nosaltres també. Oi, companys?

TOTS: Sí! Sí! Sí!

ROC: L'amo era un vellet respectable anomenat Jaume Busquets. Pel seu front ja havien passat almenys noranta anys. Posseïa molts ramats i grans pletes de terra, rics i frondosos prats. Era el degà dels membres del Consell d'Andorra i havia estat, durant molts anys, síndic general de la República. Aquest home tan venerable, a tothom que es presentava per demanar-li quelcom que li manqués el complaïa tot seguit. Aquest tenia un net anomenat Joan, era un caçador intrèpid, que havia de casar-se amb una noia que es deia Roser, bonica, modesta i bona d'allò més; un àngel. Així havia estat convingut, i era la voluntat de l'avi, el vell patriarca, que tothom respectava i obeïa. La Roser era una noia andorrana que s'estava aquí, amb la seva mare; cuidaven del tràfec de la casa feia alguns anys, perquè el pare de la Roser es va jugar tot el que tenia i després va morir, i com que van quedar a la misèria, l'amo va fer que entressin a la casa per cuidar-ne el govern, i va ser a causa del caràcter afable i bondadós de la Roser que l'avi va projectar la boda que us he dit. *(Al lluny comença a sentir-se la veu del PASTOR TERCER, que canta «A Andorra».)*

JOANIC: Sentiu avi, el pastor ja canta des de dalt la serralada.

ROC: Ell ama, com tots nosaltres, aquesta terra. Escoltem-lo mentre explico la meva història. Doncs, com us deia, era una tarda, jo es-

tava assegut en aquest mateix banc; allí hi havia la Roser i la seva mare, que arreglaven roba. L'amo, dret mirant el cim d'aquestes muntanyes, per veure arribar el seu net, puix que feia tres dies que se n'havia anat a caçar isards perquè el dia de la boda no manqués res a taula; però tots estaven amb ànsia, perquè en el retorn mai s'havia fet esperar tant... *(La cortina va tancant-se a poc a poc. Un cop closa, la veu del PASTOR se sent més forta fins al final de la cançó. Quan s'acaba, s'aixeca la cortina i ens trobem en el mateix moment en què acaba d'explicar la història el vell ROC.)*

Cançó: Si cerqueu un terreny calmós i clar
i una encontrada plena de dolçor
on l'herba que comença a verdejar
la vacada esquellejant pastura,
on les neus només es fonguin a l'estiu
on la vida s'escoli ben planera
on s'amari la terra amb l'aigua de mil rius
i que hom senti pel bosc remors de torrentera.
Si un dia la trobeu
pareu-vos prest,
d'aquells rius preneu-ne un xic de sorra
i sobre el pit guardeu-la eternament,
és terra lliure,
és un xic d'Andorra.

Fi del pròleg

ACTE I

La ROSER estarà asseguda al banc, amb la BEL al costat: totes dues repassen roba; en JAUME dret d'esquena, l'espectador esguardant el camí que mena a la muntanya; en ROC prop del portal arranant el seu sarró.

ESCENA I

ROSER, BEL, JAUME i ROC

JAUME: És molt estrany que el meu net encara no hagi arribat. El cor em diu que li pot haver passat alguna cosa.

BEL: No passeu quimera que, com ja sabeu, en Joan coneix molt bé aquestes muntanyes i ja veureu que serà aquí quan menys ens ho pensem.

JAUME: És que mai havia estat tants dies de caça com ara, encara que va prendre provisions per a uns quants dies. Però, tot i així, pateixo.

ROSER: No patiu, estimat avi, que Déu farà que no li passi cap cosa desagradable. *(Acaba de dir això i se sent un tret, tots es queden esglaiats i llurs mirades es dirigeixen al fons.)*

ROC: Això és un tret d'escopeta, mon amo, i no és gaire lluny d'aquí.

ROSER *(amb esglai)*: Ai, mare! Deuen ésser els contrabandistes!

JAUME: No temis, Roser, a nosaltres no tenen per què atacar-nos. Roc, aviseu tots els pastors que s'uneixin tot seguit i que surtin per la porta de dalt del paller, i que esbrinin el motiu d'aquest tret.

ROC: De seguida hi vaig, mon amo, es farà com vos maneueu. *(Entra a la casa i se sent brogit de gent.)*

ESCENA II

Els mateixos menys en ROC; i, tot seguit, en BALDRIC i en ROC

BEL: És estrany això que passa, perquè fa temps que no se sent a dir res d'anormal per aquestes valls.

JAUME: És ben cert. Per aquest motiu em fa pensar en en Joan. Potser s'han pensat que els perseguien.

ROC (*Sortint de la casa.*): Tal com m'haveu manat, tota la gent ja és al camp.

BALDRIC (*Des de dins.*): Mon amo! Mon amo! (*Sortint.*) No us espanteu, que jo no he estat pas, que si corria no era de por, sinó per poder explicar ben aviat el que he vist.

JAUME: Ja sabem que ets valent. Ara assossegat i explica'ns què ha passat. (*Amb expectació esperant què contarà en BALDRIC, i en ROC li allarga una bota perquè begui.*)

ROC: Té, beu un tragueta que et farà passar la por... (*En BALDRIC se'l mira.*) Bé! Vull dir el cansament, home... (*En BALDRIC agafa la bota i fa un tragueta, i la torna a en ROC.*)

BALDRIC: Era prop de la vall d'Ausat portant el ramat cap al corral del Pla quan, tot d'una, sento remors a prop meu i d'allà on venien veig un home a vint passes de mi, que arrupit mirava a tot arreu; i, tot d'una, deixa anar un fardell muntanya avall, que baixava sense parar; el fardell s'atura en uns matolls; en surt un home amb cara de ferreny i es treu un ganivet, i zas... estripa el fardell i llavors no en vulgueu més tabac que en sortia del forat; però, tot seguit, el que era a dalt baixa també cap on li buidaven el tabac; s'abraona sobre d'ell, i l'altre amb el ganivet. Llavors les meves cames no volien estar quietes, però no de por, sinó de nervioses. El contrabandista deixa l'altre a terra, es treu un gros pistolot i en aquell mateix moment sento un tret, i en cau tan llarg com era, no sabent encara jo d'on havia sortit aquell tret. Jo prou volia continuar mirant, però es veu que les meves cames no volien ésser més allí i es posen a córrer i a córrer! Però que consti que no corria perquè tingués por, sinó que eren les meves cames que no volien estar-se més allí.

ESCENA III

Els mateixos més en ROBERT; dos pastors porten l'EUDALD i al cap de poc en JOAN i la MARIA LLUÏSA

ROBERT: Un minyó caçador que ve darrere nostre ens ha guiat fins a aquesta casa perquè portessin aquest home que està ferit. (*Expectació de tots els que són en escena mirant l'home que porten a pes de braços els dos pastors. La ROSER fa un esglai i diu a la seva mare:*)

ROSER: Mare, heu vist? És l'Eudald! Déu meu, què deu haver passat?

BEL: Calla, filla meva! Que ningú sàpiga que el coneixem i, sobretot, que l'avi no et senti.

ROSER: Ai, com pateixo! Vós ja sabeu quant l'estimo i ara, amb el temps que feia que no l'havia vist, el meu cor em diu que encara és d'ell.

BEL: Cal sacrificar-se, filla meva, ja saps que després de la mort del teu pobre pare ens havem quedat sense res, i aquesta boda és el teu benestar per a tota la vida.

JAUME: Roc, tu que saps de curar, mira si pots alleujar-lo. Entreu-lo allí dins, que aquest vellet vos guiarà.

ROC: Faré tot el que pugui, mon amo. Passeu per aquí, si vos plau. (*Tots tres entren l'EUDALD dintre la casa.*)

JAUME: El caçador que anomena aquest home deu ésser el meu Joan.

BALDRIC (*Des del fons.*): Mireu, mon amo! Aquí baixa en Joan i em sembla que no ve pas sol, va força carregat!

JOAN (*En JOAN entra portant en braços desmaiada la MARIA LLUÏSA, i li penja de l'espatlla una escopeta.*): Ja em teniu aquí entre vosaltres. Estimat avi, prepareu un seient per a aquesta mossa, que de l'esglai s'ha desmaiàt. (*La ROSER agafa una cadira i l'apropa a en JOAN, on ell asseu la MARIA LLUÏSA.*)

ROSER: Posa-la aquí, a veure si retorna. (*Tots s'apropen al voltant d'ella, menys en BALDRIC, que dirà a en JOAN:*)

BALDRIC: Joan... digues-me: on es troba aquesta cacera? Sembla una fada de tan formosa que és... mira, em sembla que ja torna en si. (*La MARIA LLUÏSA, quan retorna, mira a tot arreu i no comprèn com és que es troba entremig de tanta gent.*)

JAUME: No t'espantis, filla meva, que aquí tots som cristians i no t'espera cap desgràcia; tenim fama els d'aquesta terra de ser hospitalaris i, creu-me, de no mentir. Les nostres portes sempre són

obertes per als que vulguin aixoplugar-se, sempre hi trobaran conhort en la seva peregrinació.

JOAN: Ja us trobeu millor? Com vos dieu?

MARIA LLUÏSA: Em dic Maria Lluïsa, vinc de França acompanyada del meu pare, he vist unes baralles i s'ha sentit un tret. No recordo res més. (*A en JOAN:*) Digueu-me, bon caçador: on és el meu pare?

JOAN: Anava davant nostre, he vist com entrava aquí.

ESCENA IV

Els mateixos més en ROBERT

ROBERT (*Sortint de la casa i anant vers sa filla.*): Què, filleta, ja t'ha passat?

MARIA LLUÏSA: Sí, pare, estic millor.

ROBERT: Mercès a aquest intrèpid caçador hem pogut arribar a aquesta casa, que si la providència no el posa al nostre camí, qui sap què hauria estat de nosaltres.

JAUME: Joan, desitjaria de tu que ens expliquessis què ha passat, puix que ja ens intriga.

JOAN: Estimat avi, suposo com devíeu sofrir veient passar més de tres dies i que encara no havia estat de retorn, però ja sabeu que no cal que patiu perquè conec molt bé aquestes muntanyes, i estigueu-ne segur que no em perdré mai. Doncs ja feia dos dies que era a la vall d'Ausat cercant els isards quan, per un caminet prop d'on jo era, em veig venir dos homes amb aquesta xicota, que cercaven un camí en direcció a Espanya, perquè el seu guia s'havia desorientat amb la boira, i m'explicaren que per raons polítiques havien hagut d'abandonar el seu país, fent nit a un cortal que hi ha allí a prop, i a trenc d'alba varen emprendre el camí en aquesta direcció per a la nit reposar i l'endemà poder reprendre el camí i entrar a Espanya. Quan ja érem al cim de la muntanya i els ensenyava aquesta casa, que des d'allà dalt sembla de pessebre, sentim remors de gent i de bestiar; baixem la muntanya, ens amaguem en una recolzada del camí i, tot d'una, el guia d'aques-

ta gent surt de prop d'on nosaltres érem amagats i veig que atura un fardell de contraban que baixava la muntanya; es treu un gros ganivet i, zas, hi fa un forat, i quan en treia el primer paquet li cau a sobre un home amb tan males intencions que el vaig invitar a deixar-lo, se'm gira encarant-se amb mi, amenaçant-me amb un gros pistolet que duia, li prenc avantatge i ja sabeu que no m'erro mai, engego un tret i cau ferit, no sé si mort. I, tot seguit, he pregat a aquests dos homes que el portessin fins aquí, i jo m'he encarregat de portar aquesta dama, que amb el soroll del tret s'ha desmaiat.

JAUME: I del guia, què se n'ha fet?

JOAN: Tot just veure aquest home a terra ha desaparegut d'allí com per art d'encantament.

JAUME: Ara surt en Roc i ell ens dirà si la ferida és greu, encara que jo et reprovo del que has fet. Abans d'entrar a la violència, sempre has d'esgotar tots els mitjans.

ESCENA V

Els mateixos més en ROC, que surt de la casa

ROC: Si m'ho permeteu, mon amo, us diré que la ferida no és greu, puix que la bala només li ha raspat l'os de dalt el muscle i, ben rentat, crec que no serà res.

JOAN: Estic tranquil perquè la meva intenció tan sols era detenir-lo de l'escomesa.

BALDRIC: Allà on poseu l'ull poseu la bala, mon amo. Ara, que em sembla que així com a ell l'heu ferit al muscle, a una altra l'heu tocada al bell mig del cor.

JOAN (*Amb temença que algú l'hagués sentit.*): Calla! Per què dius això? Què saps tu? Què has vist?

BALDRIC (*Dissimulant.*): Oh! Veure? Jo no sé res, però vós us la miràveu amb un afecte, i ella quan ha retornat la primera mirada ha estat per a vós, dolça... lànguida... Oi? Semblaven les mirades que em llança la Tuies, la porquerola de Ca l'Estripat.

JOAN: Calla! (*Preguntant-li amb desfici i dissimulant perquè no volia que els altres ho sentissin.*) Ja està tancat tot el bestiar? Apa, de pressa! (*En BALDRIC queda parat mirant-se'l, a causa del to amb què li parla en JOAN.*) Que t'has encantat? Au! A la feina!

BALDRIC (*Amb senyal de mal humor.*): Ja hi vaig, sembla un esbarzer amb tantes punxes.

JAUME: Bel, us prego que allotgeu convenientment aquesta forastera i el seu pare.

BEL: Tot seguit faré el que vós maneu (*Ella i la seva filla ajuden a aixecar-se la forastera, i entren amb els forasters a dins de la casa, junt amb en ROBERT.*) (*En JOAN la segueix amb la mirada. En ROC s'asseu al banc, com qui fa alguna cosa; en JOAN fa com qui se'n va, i en Jaume l'atura.*)

JAUME: Espera't, Joan. Saps que el que has explicat i el que has fet pot portar males conseqüències, tinc el pressentiment que aquest contrabandista que has ferit es voldrà venjar de tu.

JOAN: És cert que tenen fama de venjatiu, però havent-lo curat a casa nostra, i parlant-li bé, em penso que ho oblidarà tot. I, parlant-vos amb franquesa, em dol moltíssim el que he fet i, si ho creieu convenient, jo mateix em sinceraré.

JAUME: No esperava de tu una altra resposta: veig que tens el cor bo i que no et manquen els bons sentiments de la nostra terra. (*Canviant de to i dirigint-se a en ROC:*) Roc, aneu a veure si el ferit està ja del tot refet, i pregueu-li en mon nom si pot sortir un moment, que li he de parlar.

ROC: Com que la ferida no era greu, em penso que no trigarà a ésser entre vosaltres. (*Se'n va cap a la casa.*)

JAUME: Ara, Joan, ja pots anar-te'n. Repassa bé tot el bestiar que hagi arribat, i que tot sigui al seu lloc. (*En JOAN se'n va rere la casa, on hi ha els corrals, però a l'ésser al davant de la porta, i veient que l'avi està distret, entra a la casa: l'avi encén la pipa.*)

L'any 1934 s'estrenà, primer a Barcelona i després a Andorra, l'obra de teatre *En terres d'Andorra*, la primera coneguda escrita per un andorrà. El seu autor, Jacint Marticella Pobla, vivia aleshores a Barcelona, com d'altres habitants de les valls que provaven sort fora d'Andorra davant la crisi dels sectors econòmics tradicionals al Pirineu. Malgrat la distància, Marticella, com d'altres de la seva generació que vivien lluny, mantenia vincles i estima per Andorra, i fruit d'això nasqué aquesta obra, que publiquem juntament amb un estudi introductori que permet conèixer l'autor, la realitat del seu temps i l'interès històric d'una peça teatral que evocava unes valls andorranes idíl·liques en un món de canvis marcats per la industrialització.